

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Qaçqın və məcburi köçkünlərin, əhalinin sosial cəhətdən qayğıya ehtiyacı olan təbəqələrinin problemlərinin həlli ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlərin işıqlandırılması

Ata-anasını itirmiş uşaqlara öl-kəmizdə göstərilən xüsusi diqqət və qayğı göz qabağındadır. Ölkədə valideyn himayəsindən məhrum olan hər bir uşağa fərdi yanaşma sistemi qurulub ki, bu da birinci növbədə həmin uşağın psixoloji zərər ilə böyüməsinə başlıca rol oynayır. Bununla belə, uşaq evlərində nə qədər yüksək şərait olsa da, uşaqların ailələrdə böyüməsi daha müsbət nəticə verir.

Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramı"nın (2006-2015-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında sərəncam imzalayıb. Həmin sərəncamda valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların ailə mühitində sağlamlıq inkişafı və cəmiyyətə inteqrasiyası üçün dövlət təlim-tərbiyə müəssisələrindən ailələrə verilməsi, alternativ qayğının təşkili mexanizmlərinin yaradılması və təbiiqini təmin etmək məqsədi ilə qərara alınıb ki, bu istiqamətdə müvafiq addımlar atılsın.

Sərəncama əsasən, "Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramı"nın (2006-2015-ci illər) təsdiq edilməsi əsas götürülüb. Nazirlər Kabineti bu sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etmək üçün mükəlləf olunub. 2006-cı il 29 mart tarixli 1386 nömrəli Sərəncamla təsdiqlənən "Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramı"nda bu sahədə ortaya çıxan problemlərin həlli detallı şəkildə göstərilib.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda bir sıra dövlət təlim-tərbiyə müəssisələrində (valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün uşaq evləri və internat məktəbləri, ümumtəhsil internat məktəbləri, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün xüsusi internat məktəbləri və xüsusi məktəblər, atılmış uşaqlar üçün körpələr evi və s.) valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş, eləcə də xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar müxtəlif səbəblərdən (valideynlərin itirilməsi, vali-deyn himayəsindən məhrum olma, ailənin maddi vəziyyətinin son dərəcə aşağı olması, ai-

və tərbiyə alırdı. Digər keçmiş sovet ölkələri ilə müqayisədə bu o qədər də böyük rəqəm olmasada, Azərbaycan xalqının adət-ənənələrinə xas deyildi. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində uşaqların valideynlərini itirməsi, qaçqın və məcburi köçkün ailələrinin maddi vəziyyətinin aşağı olması və digər sosial amillər də dövlət uşaq müəssisələrində uşaqların sayının artmasına səbəb olub. Bir çox postsovet ölkələri kimi Azərbaycan da Sovet Hakimiyyətinin dağılmasından sonra maliyyə böhranına məruz qaldı ki, bu da əhalinin həyat şəraitinin aşağı düşməsinə və yoxsulluğun artmasına gətirib çıxardı. Bazar iqtisadiyyatından götürülmüş kurs irimiqyaslı məs-

si təşəbbüsü ilə həyata keçirilib. Fondun prezidenti bu sahədə dünyanın aparıcı ölkələrinin mü-tərəqqi təcrübəsindən istifadə olunması zərurətini də önə çəkərək qeyd edib: "Konkret problemləri həll edərkən, qlobal problemləri də unutmamaq lazımdır. Məsələn, uşaq evləri və internat məktəblərinin bütün sisteminin sovet pe-dagogikası və təhsilin sovet sistemi ilə idarə olunması çərçivəsində yarandığını nəzərə almaq son dərəcə vacibdir. Ona görə də digər ölkələrin təcrübəsindən faydalanmaq və istifadə etmək üçün qapıları açmaq zəruridir. Heç bir dövlət müəssisəsi, ən müasir, gözəl təmir olunmuş, avadanlıqla təmin edilən məktəb belə, heç zaman ailə mühitini

linin, o cümlədən hər bir ailənin sosial vəziyyətinin yaxşılaşması üçün zəmin yaratmışdır.

Bütün bunları nəzərə alaraq "Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramı (2006-2015-ci illər)" hazırlandı və 2006-cı il mart ayının 29-da ölkə Prezidentinin 1386 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq olundu. Proqram De-institusionalizasiya ilə bağlı işlərin genişləndirilməsi, səmərəli tədbirlərin həyata keçirilməsi və konkret müsbət nəticələrin əldə edilməsinə yönəldilib.

Dövlət Proqramının məqsədi uşaq şəxsiyyətinin tam və ahəngdar inkişafı üçün onun ailə mühitində xoşbəxtlik, məhəbbət və anlaşma şəraitində böyüməsinin zəruriliyi nəzərə alınaraq, dövlət uşaq müəssisələrində olan uşaqların ailələrə verilməsi və alternativ qayğının təşkili mexanizmlərinin yaradılması və səmərəli işləməsinin təmin edilməsidir.

Məlum olduğu kimi, bugünlərdə ali təhsil müəssisələrinə qəbul imtahanları başa çatıb və tələbə adını qazananlar bəlli olub. Onlardan bəziləri dövlət sifarişi əsasında (ödənişsiz), bəziləri isə ödənişli əsaslarla ali təhsil ocaqlarında təhsil almaq hüququ qazanıblar. Bəs valideynləri itirmiş uşaqlara ödənişli əsaslarla təhsil almaqda hər hansı güzəşt varmı? Sualı cavablandıraraq "Bakı Hüquq Mərkəzi"nin hüquqşünası İsmail Əlili bildirir ki, "Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında" 22 iyun 1999-cu il tarixli qanunun 5-ci maddəsinə görə bütün tipdən olan dövlət təhsil müəssisələrində, habelə bələdiyyə və özəl ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində təhsil alan valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər həmin təhsil müəssisəsini bitirənədək tam dövlət təminatına götürülür. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə onların arasından olan şəxslər dövlət, bələdiyyə və özəl ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində ödənişli əsaslarla təhsil aldıqları müddətdə təhsil haqqı dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilir.

"Burada xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, valideynlərini itirmiş uşaq dedikdə, hər iki valideyni vəfat etmiş 18 yaşınadək olan şəxslər başa düşülür. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların arasından olan şəxslər dedikdə isə 18 yaşınadək hər iki valideynini itirmiş, habelə hər iki valideyninin himayəsindən məhrum olmuş ali və orta peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində əyani formada təhsil alan 23 yaşınadək olan şəxslər başa düşülür (Sözünə-dən Qanunun 1-ci maddəsi)".

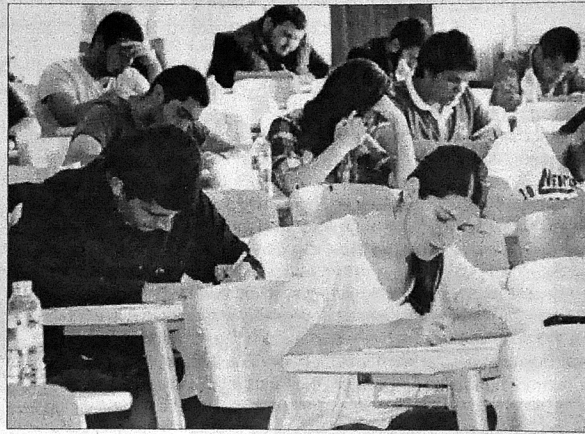
Qənirə MƏMMƏDLİ

Valideynlərini itirmiş uşaqlar təhsil müəssisəsini bitirənədək tam dövlət təminatına götürülür

lədə qeyri-normal psixoloji vəziyyət, uşaqların sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu və s.) dövlət himayəsində yaşayır, təhsil və təlim-tərbiyə alırlar. Hazırda respublika üzrə qeyd olunan təlim-tərbiyə müəssisələrində 21000 nəfərə yaxın uşaq var və onların sayının əvvəlki illərlə müqayisədə artımı müşahidə edilir. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində uşaqların valideynlərini itirməsi, qaçqın və məcburi köçkün ailələrinin maddi vəziyyətinin aşağı olması və digər sosial amillər də dövlət uşaq müəssisələrində uşaqların sayının artmasının səbəblərindəndir.

Tarixə nəzər salsaq görürük ki, uşaq qayğı müəssisələri ilk günlərdən kimsəsiz uşaqlar üçün süğünacaq yeri kimi yaradılıb. Tarixçilərin tədqiqatına əsasən, ilk uşaq qayğı müəssisəsi uşaqların öldürülməsinin qarşısını almaq üçün e.ə. III əsrdə Konstantinopol şəhərində formalaşdırılıb. Orta əsrlərdə İtaliyada Katolik kilsəsi atılmış uşaqlar üçün xüsusi evlər ayırmış və bu təcrübə sonradan bütün Avropaya yayılır (Kareter R. (2005). Ailə Məsələləri: Mərkəzi və Şərqi Avropa və Keçmiş Sovet İttifaqı İnstiutional Uşaq Qayğı Sistemini Araşdırılması. London Every Child.). Azərbaycanda isə uşaqlar üçün qayğı mərkəzləri Azərbaycan neft milyonçuları tərəfindən 1910-cu illərin əvvəlləri, Birinci Dünya Müharibəsində valideynlərini itirmiş uşaqlara qayğı göstərmək məqsədilə yaradılıb. Kütləvi qayğı göstərən mərkəzlərin əksəriyyəti Azərbaycanda İkinci Dünya Müharibəsi kimi geniş miqyaslı sosial fəlakətlərlə əlaqədar olaraq yaranmağa başlayıb. İkinci Dünya Müharibəsindən sonra, keçmiş Sovet ölkələri, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında da sağlamlıq imkanları məhdud, əlil, valideyn himayəsindən məhrum olmuş və sosial cəhətdən müdafiyyə ehtiyacı olan ailələrin uşaqları üçün dövlətin qayğı sistemi yaradılmış və inkişaf etdirilib. Bu sistem bütövlükdə dövlətin nəzarətində olmuş və yalnız dövlət büdcəsindən ayrılan vəsait hesabına maliyyələşdirilib.

Sovet hakimiyyətinin süqutundan sonra Azərbaycanda 63 dövlət uşaq müəssisəsində 20 mindən artıq uşaq yaşayır, təlim

ğulluq, ödənişsiz təhsil və səhiyyədən istifadə imkanları kimi bir çox sosial zəmanətlərin əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb oldu. Bunların hamısı əhalinin maddi durumuna mənfi təsir göstərdi və bir çox uşaq ailələrin vəziyyətinin yoxsulluq həddinə çatması ilə nəticələndi. O zaman ölkədə yaranmış vəziyyət aztəminatlı ailələrin uşaqlarının sosial xidmətlərdən istifadə imkanlarını azaldı. Bu məqsədlə vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün bir çox tədbirlər görüldü. 90-cı illərin sonunda başlayaraq, UNICEF və digər beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən dövlət uşaq müəssisələrində orada təlim-tərbiyə alan uşaqların vəziyyəti araşdırılmağa başlandı.

Uşaqların fiziki, sosial, emosional, psixoloji və intellektual inkişafı sahəsində əhəmiyyətli işlər görülür.

Araşdırmalar nəticəsində uşaq evləri və internat məktəbləri haqqında məlumatlar toplanıb Heydər Əliyev Fonduna təqdim edildi və bu məlumatların təhlili əsasında "Uşaq evləri və internat məktəblərinin İnkişafı Proqramı" adlı 5 illik proqram hazırlandı. Proqram çərçivəsində görülən tədbirlər nəticəsində bu tip müəssisələrin bir çoxu yenidən qurulmuş, əsaslı təmir edilmiş, yeni inventar və avadanlıqlarla təchiz edililib. Bu tip müəssisələrdə ailə ocağından məhrum olmuş uşaqlar üçün ev şəraitinə maksimum yaxın olan mühit yaradılıb. Belə ki, müəssisədə bütün bu işlər Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın şəx-

əvəz edə bilməz. Fondun ən vacib və böyük məqsədlərindən biri də bu təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə alan uşaqların ailə şəraitində tərbiyə almasını təmin etməkdir".

Bütün bunlarla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra insan hüquqları ilə bağlı bir sıra beynəlxalq konvensiyaları ratifikasiya edib. Bunlardan biri də 1992-ci ildə ratifikasiya edilmiş Uşaq Hüquqları Konvensiyasıdır. Konvensiyadan irəli gələn vəzifələri həyata keçirmək məqsədilə uşaq hüquqları ilə bağlı müxtəlif qanunlar, Prezident fərmanları və Nazirlər Kabinetinin qərarları qəbul edilmişdir. Bütün bu sənədlərə əsasən, ailədə böyümək hər bir uşağın hüququdur, ailə isə uşağın sağlamlıq inkişafı və cəmiyyətə inteqrasiyası üçün ən uyğun mühitdir. Həmin Konvensiyanın tələblərinə əsasən dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların bioloji və ya digər alternativ ailələrə verilməsi, bu uşaqların hüquqlarının qorunması daim diqqət mərkəzində olmalı, uşaqları qəbul edən ailələrə sosial yardım edilməlidir. Respublika iqtisadiyyatın sürətli inkişafı, sosial sahələrə diqqətin artırılması, regionların inkişafı məqsədilə həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində yeni iş yerlərinin açılması, adambaşına düşən gəlirin ilbəil artması əha-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət
Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə çap olunur